

Gymnázium, Varšavská 1, Žilina

Srbské tradície očami pamätníčky

Autorky: Nina Holeštiaková, Zina Marunová

Konzultantka: PhDr. Alica Virdzeková

Obsah

Úvod.....	4
1 Historické súvislosti.....	5
2 Vianoce.....	7
2.1 Vianoce do roku 1980.....	7
2.2 Vianoce 1980-1989.....	8
2.3 Vianoce po roku 1989.....	9
3 Nový rok.....	11
3.1 Nový rok do roku 1989.....	11
3.2. Nový rok po roku 1989.....	12
4 Veľká noc.....	13
4.1 Veľká noc pred rokom 1989.....	13
4.2 Veľká noc po roku 1989.....	14
5 Slava.....	15
6 Sviatok práce.....	16
6.1 Sviatok práce do roku 1989.....	16
6.2 Sviatok práce po roku 1989.....	17
7 Záver.....	18
Zoznam bibliografických odkazov.....	19
Internetové zdroje.....	19
Prílohy.....	20

Pod'akovanie

Veľká vďaka patrí našej pamätníčke, pani učiteľke Mgr. Milijane Mišovej, ktorá umožnila vznik tejto práce a obetovala jej svoj čas. Ďakujeme, že ste nám dali nazrieť do svojho života. Vážime si pomoc našej konzultantky PhDr. Alice Virdzekovej, ktorá si na nás vždy našla čas a mohli sme sa na ňu obrátiť s hocíjakými otázkami. Sme vám za to vďačné.

Úvod

Srbsko. Krajina, ktorá leží na Balkánskom polostrove. Poznať ju môžete ako dovolenkovú destináciu, krajinu s pravoslávny m náboženstvom a juliánskym kalendárom, ale aj pre jej unikátnu kultúru a tradície. Ich zvyky sú natoľko jedinečné, že by bol hriech nevenovať im pri návšteve Srbska väčšiu pozornosť. Formovala ich rozmanitá história, národy, ktoré sa tu vystriedali či silná nábožnosť obyvateľstva. Toto pravoslávne, ortodoxné náboženstvo verí učeníu Ježiša Krista, avšak nespadá pod pápeža. Pravoslávne náboženstvo môže byť niektorými považované za prísne, hlavne čo sa týka dodržiavania pôstov, pravidelného modlenia či slávenia sviatkov. Náboženstvo v Srbsku ovplyvňuje každodenný život ich obyvateľov, aj väčšina sviatkov je úzko spätá s náboženstvom. Práve kvôli nemu sa stále používa pri termínoch sviatkov ako Vianoce a Veľká noc juliánsky kalendár. Zatiaľ čo väčšina sveta prešla na ten gregoriánsky, Srbsko tak neurobilo, aby to neovplyvnilo ich zvyky a tradície, keďže aj dátum kedy ich oslavujú, je ich súčasťou.

Pred písaním práce sme si stanovili jej ciele. Naším prvým cieľom je ukázať rozdiely medzi slovenskou a srbskou kultúrou pred a po páde socializmu v Srbsku a zachytiť, ako tieto rozdiely v oslave sviatkov vníma naša pamätníčka.

Ďalším cieľom je oboznámiť s jedinečnými srbskými sviatkami a kultúrou našich spolužiakov.

V Srbsku pred vyše dvadsiatimi rokmi žila a vyrástla naša pani učiteľka Mgr. Milijana Mišová. Práve ona nás inšpirovala, aby sme si vybrali pre túto prácu tému srbských tradícií, keďže z nej jej kultúra priam vyžaruje, chceli sme sa o nej dozvedieť viac. S pani Mišovou sme mali interview a vďaka nej sme bližšie spoznali aj rozdiely medzi slovenskou a srbskou kultúrou a tradíciami, keďže ona vie obe krajiny najlepšie porovnať.

V prvej kapitole sa pokúsime objasniť historické súvislosti pred rozpadom Juhoslávie, ktoré zároveň ovplyvňovali sviatky v krajine. Pozrieme sa aj na iné vplyvy, ktoré ovplyvňujú to, aké zvyky a tradície sa oslavujú v Srbsku. V ďalších častiach práce sa zameriame na hlavné sviatky a ich oslavu za socializmu a po jeho páde. Prácu dopĺňa obrazová príloha.

1 Historické súvislosti

Srbsko je pravoslávna a ortodoxná krajina, čo znamená, že veľkú úlohu v nej zohráva náboženstvo. Prirodzene vplýva na bežný život obyvateľov, ako aj na zvyky a tradície, ktoré majú častokrát práve náboženský charakter. Bohužiaľ, tieto zvyky a obyčaje boli v niektorých obdobiach srbských dejín potláčané, hlavne kvôli politickým teóriám, ktoré zakazovali náboženstvo a rovnako aj tradície s nimi spojené. V minulosti Srbsko patrilo k Juhoslávii, ktorú, ako aj mnoho iných štátov, zasiahli totalitné režimy.

Na toto obdobie si spomína naša pamätníčka a zároveň naša pani učiteľka Mgr. Milijana Mišová, ktorá prežila svoje detstvo a dospelosť na území Srbska, teda vo vtedajšej Juhoslávii, na juhu Srbska. Momentálne žije na Slovensku a zreteľne vníma kultúrne rozdiely medzi oboma krajinami. O ich rozdieloch a o tom, ako boli srbské zvyky ovplyvňované politickými režimami nám porozprávala v rozhovore, ktorý je hlavným zdrojom tejto práce.

Na území Juhoslávie vládol špecifický druh totalitného socialistického režimu, takzvaný juhoslovanský socializmus, ktorý sa odlišoval od modelu, ktorý sme mali vo vtedajšej ČSSR.¹ Vo vtedajšej Juhoslávii bolo napríklad čiastočne povolené súkromné vlastníctvo, slobodné cestovanie do západnej cudziny. Navyše sa Juhoslávia snažila byť lídrom hnutia krajín nezúčastnených, čo znamená, že viedla nezávislú zahraničnú politiku a nebola úplne na strane východu, ani západu. Na druhej strane tu prevládala, ako vo všetkých totalitných režimoch, vláda jednej strany.

Josip Broz Tito sa narodil v chorvátskom Chumrovci, jeho otec bol Chorvát a matka Slovinka. Prečo je ale dôležitý? Tito bol jeden z mála politikov, ktorí boli vítaní aj na východe, aj na západe. Bol milovaný aj nenávidený, volali ho krvavý pes, založil hnutie nezúčastnených, spája sa s ním socialistická politická filozofia titoizmus,² ale hlavne, od roku 1945 bol premiérom a od roku 1953 až do jeho smrti v roku 1980 bol prezidentom Juhoslávie, čiže bol na jej čele po druhej svetovej vojne a počas studenej vojny. Pre túto prácu je dôležitý preto, lebo to bol socialistický vodca, za ktorého vlády boli obmedzované náboženské sviatky ako

¹ <https://davdva.sk/juhoslovansky-socializmus-uspechy-pady/> (2024-09-10)

² <https://davdva.sk/boli-davisti-tiez-titoisti-co-je-to-titoizmus/> (2024-09-10)

napríklad Vianoce. Až po jeho smrti sa tieto sviatky postupne mohli znovu začať slobodne oslavovať.

Nehovoriac, že približne 500 rokov prevažná časť Srbska bola pod nadvládou moslimskej Osmanskej ríše. Rovnako ako počas socializmu, tak aj počas tohto obdobia, bola Srbom odobratá náboženská sloboda. Už vtedy sa nemohli voľne hlásiť k svojmu náboženstvu a preto nemohli ani slobodne oslavovať náboženské sviatky. Obdobie osmanskej nadvlády aj socialistickej totality významne poznačilo srbské dejiny a rovnako aj ich kultúru.

Na zvyky a tradície, sláviace sa v Srbsku nepochybne vplývajú aj národy a národnostné menšiny, ktoré v Srbsku žijú.

Srbi tvoria približne 80% srbskej populácie. Ďalšími početnými etnickými skupinami v Srbsku sú Maďari, Chorváti, Rumuni, Slováci, ktorí tvoria viac ako 1 percento obyvateľstva Srbska, či Bulhari.³ Je na každej z týchto národností, či budú sláviť srbské tradície, alebo tradície svojej rodnej krajiny. Ľudia, ktorí žijú v Srbsku dlhšie obdobie, väčšinou zvyknú sláviť srbské sviatky, avšak niekedy si tradície prispôsobujú podľa toho, ako ich boli zvyknutí sláviť doma.

Po smrti Josipa Broz Tita v roku 1980 začal začiatok konca Juhoslávie. Aj keď mal v čase smrti už úctyhodných 88 rokov, pre niektorých ľudí bola jeho smrť šokom. Okrem ekonomických problémov Juhoslávie bol ďalší v tom, že ju tvorilo veľa krajín, čo znamenalo veľkú etnickú a náboženskú rôznorodosť obyvateľstva a vzniklo „etnické napätie“.⁴ Dalo by sa povedať, že kým Tito vládol, držal Juhosláviu pokope, keďže kládol dôraz na to, aké je bratstvo medzi krajinami Juhoslávie dôležité a musia držať spolu. Preto jeho smrť čiastočne prispela k postupnému rozpadu Juhoslávie, ktorý nasledoval.

Titova smrť ďalej spôsobila postupný pád socializmu v Juhoslávii, ktorý podporila vlna celosvetového úpadku komunizmu. Tento prevrat znamenal obnovenie niektorých náboženských sviatkov.

³ https://cs.m.wikipedia.org/wiki/Obyvatelstvo_Srbska (2024-09-10)

⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=oiSgAiM0d8A> (2024-09-10)

2 Vianoce

V súlade s pravoslávnyim náboženstvom sa Vianoce v Srbsku slávia a stále slávia 6. a 7. januára (6.1. je Štedrá večera). V Srbsku (Juhoslávii) prevládala socializmus (titoizmus). Komunisti sa snažili presadiť ateizmus, a preto potláčali náboženské tradície. No mnohí Srbi si aj napriek tomu chceli zachovať svoje vianočné zvyky. Rodina pani Mišovej patrí tiež medzi tých, ktorí s hrdosťou udržiavajú svoje srbské vianočné tradície, a však nebolo to vždy také jednoduché. Podľa našej pamätníčky sa Vianoce pred rokom 1989 rozdeľujú na dve obdobia: Vianoce do roku 1980 a Vianoce 1980-1989.

2.1 Vianoce do roku 1980

Po druhej svetovej vojne, v roku 1945, sa stala Juhoslávia socialistickým štátom. Tito však odmietal byť pod kontrolou Sovietskeho zväzu, a to ho priviedlo do konfliktu so Stalinom. V roku 1948 došlo k nezhode medzi Juhosláviou a Sovietskym zväzom, a to viedlo ku vzniku tzv. titoizmu.⁵

Titoizmus mal k náboženstvu podobný postoj ako iné komunistické režimy, avšak trochu miernejší, na rozdiel od Sovietskeho zväzu, mohla cirkev v istých veciach fungovať, no s viacerými obmedzeniami. Občania mohli oficiálne oslavovať náboženské sviatky, ale štát bol za to, aby sa sviatky ako Vianoce a Veľká noc oslavovali súkromne, a skôr presadzoval sviatky ako Nový rok či Medzinárodný deň žien, keďže mali socialistický charakter.

Naša pamätíčka sa narodila v roku 1975 a teda v tomto období bola ešte veľmi malá, preto nám vnímanie tohto obdobia opísala očami svojej mamy. Vianoce oficiálne zakázané neboli, ale keďže bol socializmus presadzovaný ako náhrada náboženských hodnôt, ľudia sa báli Vianoce oslavovať.

Aj v rodine pani Mišovej, ktorej starý otec bol členom komunistickej strany Juhoslávie, sa Vianoce neoslavovali. Členovia komunistickej strany Juhoslávie nemali oslavovať Vianoce a ani iné náboženské sviatky, keďže komunizmus presadzoval ateizmus. Keďže stará mama pani Mišovej nemohla verejne dávať najavo, že oslavujú Vianoce, ani to dávať výrazne najavo,

⁵ <https://www.kommunismusgeschichte.de/jhk/jhk-2005/article/detail/the-atheist-civil-religion-in-communist-yugoslavia-the-broken-covenant-of-titos-people> (2024-09-20)

preto vždy 6. januára napiekla “náhodou” koláč a ten dala deťom. vedeli, že sú Vianoce, ale nič sa nedialo a vôbec to neriešili.

2.2 Vianoce 1980-1989

V roku 1980 zomrel J.B. Tito. Bez Tita však začala komunistická ideológia strácať svoj vplyv a nakoniec sa aj rozpadla. Smrť Tita v Juhoslávii zmenila mnoho vecí, teda aj postoj k náboženstvu a sláveniu náboženských sviatkov. A to spôsobilo, že Vianoce sa začali vracieť naspäť.

Deti v Srbsku navštevuje v predvianočnom období Dedo Mráz. A preto bolo zvykom, že na pracoviskách sa vždy niekto prezliekol za Deda Mráza a robil program pre deti.⁶

Vianoce v Srbsku sa oslavujú inak. Podobne ako u nás, aj tam majú predvianočný pôst, avšak trochu iný. Vianočný pôst (Božíci post) trvá 40 dní a je od 28. novembra do polnoci 6. januára. Tento pôst je dôležitou súčasťou pravoslávnej tradície a duchovnej prípravy na príchod Vianoc. Počas pôstu sa vyhýbajú jedlám živočíšneho pôvodu, ako sú mäso, vajcia, mliečne výrobky a i. Zároveň sa veriaci počas tohto pôstu snažia o duchovné očistenie, teda pomáhajú blízkym a viac sa venujú modleniu.

V Srbsku je tradičným symbolom pravoslávnych Vianoc dubová vetvička (badnjak). Symbolizuje prosperitu, zdravie a požehnanie pre celú rodinu. Na Štedrý deň teda vždy ide hlava rodiny, u pani Mišovej to bol starý otec, do lesa a odreže dubovú vetvičku, ktorú prinesie do domu. Mama alebo stará mama hádzali orechy a cukríky do rohov izieb a deti ich potom zbierali ako kuriatka. V tejto tradícii orechy symbolizujú úrodu a pevné zdravie a cukríky sladký život, prosperitu a radosť pre členov rodiny.

Vianoce sú pre Srbov nielen oslava narodenia Krista, ale aj oslava rodinného puta. Aj v rodine našej paätníčky boli vychovávaní v tom, že Vianoce sú o rodine a o tom, že majú byť spolu. Dary sa na Vianoce vôbec nedávali, skôr sa dávali na Nový rok alebo ich prinášal Dedo Mráz.

Keďže sa ešte na Štedrý deň drží pôst, je aj pôstna večera. V rodine pani Mišovej bol taký zvyk, že sa polievka nerobila, ale mali zemiakový šalát, tvorený: zemiakmi, cibuľou,

⁶ Spomienky pamätníčky.

octom, korením a soľou, ku zemiakovému šalátu sa podávala ryba- pečená alebo vyprážaná (v kukuričnej múke) a ešte mali zapečenú fazuľu a plnené sušené papriky so zeleninou a orechmi. ⁷Upiekol sa aj chlieb, nazývaný česnica, do ktorého sa vložila minca. Ešte pred Štedrou večerou, keď už boli všetci členovia rodiny pri stole, sa postavili, všetci chytili naraz chlieb a začali ním točiť. Potom sa povedalo “stop” a každý si odlomil kúsok z chleba. Ten, kto v kúsku chleba našiel mincu, mal podľa tradície šťastný a bohatý rok.

Celá Štedrá večera sa jedáva len lyžicou. Tento zvyk môže byť chápaný ako prejav pokory a úcty k duchovným hodnotám Vianoc, ale taktiež aj podporuje atmosféru rodinnej pohody a spoločného stolovania. Taktiež po dojedení večere ostáva všetko na stole a až po polnoci sa to môže odniesť.

Po odbití polnoci na 7. januára sa končí pôst. Vo väčšine rodín mali doma pripravené pečené prasa, ktoré potom po polnoci podávali. Podávali sa však aj rôzne odložené koláče, upečené z vajec.

Opýtali sme sa aj aké boli prvé “poriadne Vianoce pani Mišovej. Bolo to v roku 1980. Naša pamätníčka má veľkú rodinu, takmer po celom Srbsku, a tak sa všetci stretli u strýka v Belehrade. Celú noc tancovali, pili a jedli. Každý dával deťom peniaze. A všetci sa tešili z prítomnosti celej rodiny, pretože to bolo pre nich hlavné na Vianociach.

2.3 Vianoce po roku 1989

Po roku 1989 v Juhoslávii, keď padol totalitný režim, sa začali náboženské sviatky vracat' naspäť do povedomia teda aj Vianoce. V Srbsku sa Vianoce naďalej slávia podľa pravoslávnych tradícií.⁸ Pani Mišová sa však pred viac ako 20 rokmi presťahovala na Slovensko, a tak sme sa na to pozreli jej očami, očami Srbky, ktorá žije na Slovensku už dlhé roky.

Naša pamätníčka si veľmi potrpí na tradičné srbské zvyky, preto ani pri Vianociach nerobila kompromisy. Na Slovensku sa Vianoce slávia 24. decembra a súvisia s nimi aj trochu iné tradície ako s tými srbskými Vianocami. Preto naša pamätníčka slávi Vianoce dvakrát- 24. decembra a 7. januára. Sama sa však vyjadrila, že sú jej bližšie Vianoce 7. januára, a preto si Vianoce v decembri nevedela poriadne nikdy užiť. Keďže má deti, začala aj ona s nakupovaním

⁷ Pozri príloha, obr. 1.

⁸ <https://www.noviny.sk/zahranicie/35590-vianoce-v-srbsku> (2024-10-20) Pozri aj príloha, obr.4.

darčekom na Vianoce. Prevažne však dary dáva na Vianoce v decembri a v januári dáva skôr také drobnosti. Stále sa však snaží uchovať tú rodinnú atmosféru, ktorá je typická práve pre Vianoce.

Jedlo sa nezmenilo. Pani Mišová sa priznala, že pôst síce nedodržiava, ale keby žila v Srbsku, tak by ho dodržiavala. Štedrá večera býva naďalej pôstna. Zapečená fazuľa, šalát, ryby či plnené papriky nesmú chýbať na vianočnom stole našej pamätníčky. Na vianočnom stole má aj svoje miesto cesnica, domáci chlieb s mincou vo vnútri. S týmto chlebom súvisí veľmi pekná tradícia- všetci pri štedrom stole chytia chlieb, začnú ním točiť a keď sa povie stop, každý si odlomí svoj kúsok. Ten, kto mincu nájde, bude mať šťastie.⁹

Celkovo dochádza ku kombinácii slovenských a srbských vianočných zvykov, avšak prevládajú, samozrejme, srbské zvyky.¹⁰

⁹ Spomienky pamätníčky.

¹⁰ Pozri príloha, obr. 2,3.

3 Nový rok

Nový rok je v Srbsku významným sviatkom, oslavujú ho všetky generácie. Pre Srbov je skvelou príležitosťou, kedy sa môžu stretnúť s rodinou a priateľmi. Príchod Nového roku sprevádza tradícia prípitkov, osláv a vzájomných želaní do nového roku.

3.1 Nový rok do roku 1989

Nový rok bol v Juhoslávii jeden z najväčších sviatkov. Štát aktívne podporoval oslavy Nového roka, keďže to nebol nábožensky sviatok ale skôr socialistický, teda zodpovedal socialistickým ideálom. Pre Srbov bol tento sviatok skvelou príležitosťou si oddýchnuť a oslavovať, no hlavne sa stretnúť s rodinou a priateľmi. Nový rok bol sviatok, ktorý spájal všetkých občanov bez ohľadu na ich vierovyznanie.

Hlavné odlišenie osláv Nového roka v Juhoslávii od Československa bol v tom, že k ním chodil Dedo Mráz.¹¹ V rodine pani Mišovej vždy dávali stromček pred Novým rokom tak, aby tam už na Nový rok bol. Keďže sa darčeky na Vianoce nedávali, dávali sa na Nový rok a nosil ich práve Dedo Mráz. Dedo Mráz bol ako Ježiško, akurát však nemal náboženský základ, čo vyhovovalo socialistickej ideológii. Darčeky, ktoré sa dávali na Nový rok, mali symbolizovať pranie šťastia, zdravia, hojnosti do nového roka. Symbolizovali však aj nové začiatky, nádej a optimizmu do nového roka. Zvyčajne sa darovali symbolické, radostné, ale aj praktické darčeky. Hlavnými obdarovanými boli deti, ale aj dospelí dostávali drobné dary. Každá rodina slávila Nový rok trochu inak, ale väčšinou sa slávil v kruhu najbližších s dobrou večerou alebo prípitkom a občerstvením. Bývali však aj verejné či firemné večierky. Verejné oslavy bývali hlavne vo väčších mestách. V Belehrade zvykli byť na hlavnom námestí silvestrovské oslavy v sprievode hudobných vystúpení.

Veľkú úlohu v oslavách Nového roka v Juhoslávii mala aj televízia. Na Silvestra sa vysielali špeciálne programy, ako boli rozprávky pre deti, vystúpenia obľúbených spevákov, silvestrovské komédie a pod. Jeden z obľúbených programov bol aj Novogodišnji program (Novoročný program), ten prilákal k obrazovkám milióny divákov.

¹¹ <https://brickthology.com/category/yugoslavia/> (2024-10-20)

3.2. Nový rok po roku 1989

Po roku 1989 sa oslavy Nového roka v Srbsku trochu zmenili, no stále je pre ľudí veľmi významný a oslavuje sa vo veľkom. Po páde socializmu do Srbska prišiel komerčný vplyv, ktorý ovplyvnil aj oslavy Nového roka. Obchody ponúkajú sezónne zľavy, limitované ponuky, jedinečné ozdoby a podobne, čo trochu pozmenilo charakter týchto osláv. Tradičné rodiny stále dávajú darčeky na Nový rok. Väčšinou sa dávajú len drobné dary ako sladkosti, a to len v kruhu rodiny. V niektorých rodinách dary stále nosí Dedo Mráz, v iných ho nahradila západná verzia - Santa Claus. Moderné rodiny už dávajú dary skôr na Vianoce a Nový rok je pre nich skôr o oslavách a stretnutiach rodiny či priateľov. Podobne ako predtým aj teraz je Nový rok pre Srbov sviatok, ktorý je o čase s rodinou a priateľmi. Ľudia trávia Silvester skôr doma alebo na menších súkromných večierkoch. Prípitky a novoročné želania sú neodmysliteľnou súčasťou tohto sviatku.

Televízia naďalej hrá dôležitú rolu pri oslave Nového roka. Býva špeciálny televízny program, ktorý zahŕňa hudobné a humoristické vystúpenia či scény, ktoré si robia žarty z politických udalostí a pod. Tento program má za cieľ rozosmiať divákov a tým ich povzbudiť do nového roka.

Tak ako pred rokom 1989, aj po tomto roku sa pokračovalo vo verejných oslavách. V mestách ako Belehrad, Niš, Novi Sad sa stále organizujú koncerty pod holým nebom, nesmú však chýbať ani ohňostroje, ktoré dotvárajú veľkolepú atmosféru k tomuto sviatku.¹² Pred rokom 1989, za socializmu, mali oslavy Nového roka kolektívny charakter, teda sa kládol dôraz na hodnoty celej spoločnosti. Aj novoročné želania boli mierené hlavne na spoločenský pokrok. Po roku 1989 sa oslavy Nového roka stali niečím viac individuálnym a osobnejším. Pád socializmu a rozpad Juhoslávie viedli k zmene hodnôt, ľudia začali viac dbať na pohodu ich rodiny a na osobné šťastie. Aj novoročné želania sa zmenili, zamerali sa skôr na zdravie, úspech a osobné ciele jednotlivcov. Oslavy Nového roka v Srbsku sú kombináciou tradícií a moderného vplyvu.

¹² <https://belgradelanguageschool.com/learn-serbian-ways-to-celebrate-new-years-eve/> (2024-10-30)

4 Veľká noc

Veľká noc, známa ako Vaskrs alebo Uskrs je jedným z najvýznamnejších sviatkov v Srbsku (Juhoslávii). Je to sviatok zmŕtvychvstania Ježiša Krista a sprevádza ho množstvo náboženských, rodinných a kultúrnych tradícií. Keďže sa Srbsko riadi juliánskym kalendárom, často slávia Veľkú noc v inom termíne než krajiny, ktoré sa riadia gregoriánskym kalendárom. V podstate je to sviatok životného začiatku, radosti, energie, žehnaní či nádeje.

4.1 Veľká noc pred rokom 1989

V Juhoslávii bol k náboženským sviatkom počas socializmu postoj skôr negatívny, preto oslavovali ľudia Veľkú noc doma v súkromí.

Farbenie vajčiek patrilo a stále patrí k jedným z najdôležitejších zvykov veľkonočných osláv pre Srbov. Na rozdiel od nás, v Juhoslávii sa farbili normálne na tvrdo uvarené vajčka, nevyfukovali sa. Prvé vajčko sa zvyčajne farbilo na červeno. Nazývalo sa čuvarkuća, čo znamená strážca domu, teda malo ochraňovať rodinu. V rodinách bolo zvykom robiť veľa farebných vajčiek, 50-100 kusov.¹³ Veľa vajčiek sa robilo preto, lebo ľudia na Veľkú noc chodili po domoch (rodina, blízki, susedia) a rozdávali vajčka. Väčšinou sa dávali vajčka v počte ľudí v domácnosti + jedno vajčko. Naspäť zase dostali vajčka od rodiny, ktorú navštívili. A takto si vymieňali farebné vajčka navzájom.

K tradičným veľkonočným hrám patrilo tucanje. Išlo o to, že každý si zobral vajčko a začali ich navzájom o seba búchať. To vajčko, ktoré vydržalo najdlhšie, sa považovalo za “vít’azné” a malo priniesť šťastie. Celkovo táto hra symbolizovala silu a odolnosť.

Aj s Veľkou nocou sa spájal pôst. Veľký pôst trvá 40 dní. Avšak po 40 dňoch nasledoval Strastný týždeň alebo Týždeň utrpenia, ktorý trval od Kvetnej nedele do Veľkej soboty (posledný týždeň pred Veľkou nocou).¹⁴ Tak ako pri vianočnom pôste, nemohli sa jesť žiadne jedlá zo živočíšnych produktov. Ryby boli povolené, ale iba počas určitých dní pôstu- Zvestovanie Panny Márie a Kvetná nedeľa. Víno bolo tiež povolené len v určitých dňoch pôstu. Keďže bol v Juhoslávii v tom období socializmus, ľudia sa pôstili skôr diskrétno a v súkromí.

¹³ Pozri príloha, obr. 6.

¹⁴ <https://www.kulpin.net/linky/22-aktuality/aktuality/8014-vaskrs-velka-noc> (2024-10-30)

Veľký piatok býval dňom smútku a pôstu. Ľudia ho prežívali v tichosti a ak to bolo možné, tak navštívili kostol. Na Veľkú sobotu sa už pripravovali na oslavy zmŕtvychvstania Krista, chystali jedlo či piekli tradičný chlieb.¹⁵

4.2 Veľká noc po roku 1989

Po roku 1989 sa mohla Veľká noc sláviť otvorenejšie. Farebné vajíčka a tradičná hra tucanje sú stále veľmi obľúbenou súčasťou Veľkej noci pre mnohých Srbov.

Naša pamätníčka sa však po tomto období presťahovala na Slovensko a už tu býva väčšinu svojho života, preto by sme sa zamerali na to, ako slávi Srbka Veľkú noc na Slovensku. Pani Mišová nemá rada naše tradičné slovenské veľkonočné tradície- šibačku a oblievačku. Nikdy sa jej to nepáčilo, a tak oslavuje Veľkú noc podľa svojich tradičných srbských veľkonočných zvykov. ¹⁶Aj ona robieva farebné vajíčka,¹⁷ a však v menšom počte ako sa robilo kedysi, teda okolo 20 kusov. V ich rodine je však naďalej veľmi populárna hra tucanje.

Väčšina Srbov pokračuje v dodržiavaní svojich veľkonočných tradícií. Najväčšia zmena, ktorú môžeme vnímať v oslavovaní Veľkej noci po roku 1989, je otvorenosť. Za socializmu neboli náboženské sviatky podporované, preto ich ľudia neoslavovali alebo ich slávil len súkromne. Zatiaľ čo po roku 1989 sa naspäť vrátili náboženské sviatky, teda aj Veľká noc. Ľudia môžu verejne a otvorene oslavovať Veľkú noc, zdieľať radosť a sláviť srbské tradície. Momentálne sa v Srbsku bežne stretávame s veľkonočnými trhmi či rôznymi kultúrnymi akciami, ktoré by pred rokom 1989 nebolo možné usporiadať.

¹⁵ Spomienky pamätníčky.

¹⁶ Pozri príloha, obr. 9.

¹⁷ Pozri príloha, obr. 7.

5 Slava

Slava je sviatok, ktorý je príznačný najmä pre pravoslávnych Srbov. Každá silno veriacia rodina ju oslavuje. Je natoľko výnimočný, že je zapísaný v svetovom dedičstve UNESCO¹⁸ a označuje sa aj ako najvýznamnejšia oslava Srbov. Tento sviatok oslavujú srbské rodiny na počesť svojho rodinného patróna, ktorého si chcú týmto sviatkom uctiť. Každá rodina má iného patróna, svojho vlastného. Tento sviatok sa začína oslavovať v deň menín svätcov, preto každý Slavu slávi inokedy. Slúži ako poďakovanie za ochranu a ako prosba, aby rodina bola šťastná, zdravá a aby nikomu z jej členov nič nechýbalo. Je to krásny sviatok aj z toho dôvodu, že sa spolu stretnú blízki ľudia a rodina u jedného stola a spoločne si vychutnajú dobré jedlo, prejavia vďačnosť nad tým, čo majú, či vymenia si novinky zo svojich životov.

Meno si nevyberajú. Ide o meno a deň, kedy pradávny predok – “zakladateľ rodu” prijal pravoslávnu vieru. Podľa toho sa potom slávi v určitý deň Slava a je vybraný patrón rodiny. Mená svätcov sú napríklad sv. Juraj, sv. Nikola, sv. Sáva, ktorý je zároveň aj patrón študentov, alebo archanjel Michael, ktorý je patrón rodiny Mgr. Milijany Mišovej. Tento patron sa vždy dedí z otcovej strany, rovnako ako priezvisko.

To, ako sa oslavuje Slava, sa v rôznych regiónoch Srbska líši. Pani Mišová si spomína, že u nich sa oslavuje počas troch dní. Prvý deň má najbližšia rodina – iba obyvatelia domu spoločnú oslavu (slávnostnú večeru).¹⁹ Druhý deň oslavujú spolu so širšou rodinou a tretí deň s kamarátmi, ktorí zvyčajne donesú aj nejaké dary. Do domu príde kňaz a dom vysväťí s kadidlom. Robí sa Slavsky koláč, čo je vlastne špeciálny chlieb, ktorý sa vyzdobuje kvietkami a krížikmi.²⁰ Tento koláč kňaz požehná vínom a svätenou vodou. Neskôr sa urobí hostina a koláč sa aj spolu s ostatnými jedlami zje. Ľudia si potrpia, aby nič nechýbalo.²¹ Zvyčajne nesmie chýbať pečené prasiatko, avšak keď Slava padne na nepárny deň, tak všetko jedlo na stole musí byť pôstne. To znamená, že nesmú jesť jedlo živočíšneho pôvodu, takže je hostina vegánska.

Podobne ako Vianoce či Veľkú noc aj tento sviatok postihol totalitný režim. Rodiny boli nútené ho prestať sláviť, alebo ho slávili tajne a bez hostí. Hlavne preto, lebo ľudia sa báli.²²

¹⁸ [\(https://ich.unesco.org/en/RL/slava-celebration-of-family-saint-patron-s-day-01010\)](https://ich.unesco.org/en/RL/slava-celebration-of-family-saint-patron-s-day-01010).(2024-0-25)

¹⁹ Pozri príloha, obr. 10.

²⁰ Pozri príloha, obr. 12.

²¹ Spomienky pamätníčky. Pozri aj príloha, obr. 11.

²² Spomienky pamätníčky.

Neskôr museli vypátrať, akého patróna oslavovali ich predkovia, aby sa Slava v ich rodine mohla znovu začať oslavovať.

6 Sviatok práce

Sviatok práce sa oslavuje na pamiatku chicagských robotníkov, ktorí v roku 1886 protestovali za lepšie pracovné podmienky a 8 hodinovú pracovnú dobu. Tieto protesty si vyžiadali desiatky životov. O 3 roky neskôr, v Paríži, sa za Sviatok práce zvolil 1. máj.

Socialistické hnutia preberali Sviatok práce ako prostriedok na propagáciu práv robotníkov a zvýraznenie ich dôležitosti pre ekonomiku spoločnosti. Zároveň tento sviatok zdôrazňuje potrebu podporovať zamestnanosť a ochranu pracovných práv.

6.1 Sviatok práce do roku 1989

Hlavne pred rokom 1989 bol tento sviatok silne spojený so socialistickou ideológiou. Oslavy sa konali na začiatku mája, začínali 1. mája a pokračovali aj do 2. mája, a často trvali aj dlhšie. Dôvod, prečo Sviatok práce trvá viac dní, je snaha umožniť zamestnancom dlhší čas na oddych a oslavy. Tento sviatok bol úzko spojený s propagandou a oslavou socialistického zriadenia.

Na 1. mája sa konali veľké sprievody, ktoré zahŕňali transparenty a masové zhromaždenia, na ktorých vystupovali politici a predstavitelia strany. Cieľom bolo oslavovať úspechy socialistickej práce a ukázať jednotu robotníckej sily. Okrem toho sa organizovali aj rôzne kultúrne a športové podujatia ako koncerty, hry, súťaže a i. Tieto podujatia posilňovali pocit kolektivity a solidarity medzi pracujúcimi. Mnoho rodín využívalo deň voľna na trávenie času spolu. Organizovali rôzne pikniky či výlety do prírody, ktorými sa zase posilňoval duch rodinnej súdržnosti a oddychu od povinností.²³

Na 2. máj zvyčajne oslavy ďalej pokračovali. Konali sa ďalšie podujatia či stretnutia a diskusie o pracovných právach a sociálnych otázkach. Boli však aj iné verejné akcie, ktoré zdôrazňovali význam zamestnanosti. Častokrát využívali rodiny aj druhý deň voľna na spoločné rodinné aktivity.

²³ https://www.ekariera.sk/magazin/prvy-maj-ako-oslavuju-sviatok-prace-vo-svete/#google_vignette (2024-10-25)

Oslavy Sviatku práce boli zamerané na hodnoty kolektivismu, solidarity a pracovných práv. Avšak v tom období to bolo vnímané ako povinnosť oslavovať tento sviatok a zúčastňovať sa na oslavách, čo sa nepáčilo mnohým ľuďom. Zamestnanci dokonca často cítili tlak zúčastniť sa osláv, aby ukázali svoju oddanosť režimu a podporili ideály socialistického štátu. Niektorí mali reálny úprimný záujem o oslavy, iní sa zúčastňovali len kvôli očakávaniam od ich zamestnávateľov. U každého to záležalo od jeho osobného postoja.

6.2 Sviatok práce po roku 1989

Po páde socializmu sa dá vnímať zmena v duchu osláv. Oslavy sa už neodohrávajú v tak silne politickej atmosfére ako predtým, ale viac sa zameriavajú na rodinné a komunitné aspekty. Podobne ako predtým, aj teraz rodiny využívajú deň voľna navyše a trávajú ho niekde spolu v prírode. Stále bývajú podujatia, avšak už nebývajú tak politicky zamerané, ale skôr sú to kultúrne podujatia, na ktorých sa prezentujú miestni umelci. Takéto akcie posilňujú pocit komunity a slúžia platforma pre umenie a kultúru.

Nadalej sa môžeme stretnúť s rôznymi akciami a podujatiami, ktoré zvyšujú povedomie o právach zamestnancov a otázkach zamestnanosti.

Sviatok práce býva často spojený s predĺženým víkendom. Aj keď padne Sviatok práce na víkend, väčšina zamestnávateľov dá svojim zamestnancom voľno na najbližší pracovný deň, aby si mohli oddýchnuť a vychutnať voľno.²⁴

Podobný priebeh osláv 1. mája sme mávali aj my v Československu do pádu totalitného režimu. Hromadné sprievody zamestnancov a žiakov, ktoré boli povinné.

²⁴ [https://belgradelanguageschool.com/how-to-celebrate-may-day-in-serbia-and-what-is-this-holiday-anyway/\(2024-10-30\)](https://belgradelanguageschool.com/how-to-celebrate-may-day-in-serbia-and-what-is-this-holiday-anyway/(2024-10-30))

7 Záver

V tejto práci sme rozobrali najvýznamnejšie srbské sviatky a zvyky, ktoré ľudia v Srbsku oslavujú. Poukázali sme na unikátnu kultúru a tradície, ktoré by určite nemali zostať nepovšimnuté. Srbi boli pod nadvládou Osmanskej ríše či totalitného režimu, ktorý Srbov obmedzoval a ukracoval o veľkú časť ich identity, ktorú tvorilo práve náboženstvo, keďže ovplyvňuje ich sviatky, tradície a každodenný život. Ich zvyky nemohli byť slobodne slávené a až po páde komunizmu sa postupne začali obnovovať.

Ďalej sme sa na sviatky pozerali z pohľadu našej pamätníčky Mgr. Milijany Mišovej, Vďaka nej sme mali unikátnu možnosť nahliadnuť do oboch svetov. Snažili sme sa aj porovnávať slovenské a srbské sviatky. Počas písania našej práce sme zistili, že srbské sviatky sú viac zamerané na rodinu a strávený čas spolu, a nie na darčeky či iný spôsob uspokojovania materiálnych potrieb. Myslíme si, že ich sviatky by mali byť inšpiráciou aj pre ostatné krajiny, keďže v dnešnej uponáhľanej dobe sú sviatky čoraz viac o zhone a darčekoch a nie o tom hlavnom: aby ľudia, ktorí sa majú radi, trávili čas spolu.

Myslíme si, že ciele, ktoré sme si stanovili pred vypracovaním práce sa nám podarilo splniť. Je zaujímavé, ako aj naša pamätníčka dodržiava tradičné srbské zvyky, hoci už vyše 0 rokov žije na Slovensku a ako tie slovenské ju tiež v niektorých prípadoch ovplyvňujú, napr. Dávanie darčiekov 24. decembra.

Zoznam bibliografických odkazov

Archív Mgr. Milijany Mišovej

Internetové zdroje

<https://www.youtube.com/shorts/XCdia16Zd7o>

<https://davdva.sk/juhoslovansky-socializmus-uspechy-pady/>

<https://davdva.sk/boli-davisti-tiez-titoisti-co-je-to-titoizmus/>

https://cs.m.wikipedia.org/wiki/Obyvatelstvo_Srbska

<https://www.youtube.com/watch?v=oiSgAiM0d8A>

<https://www.globalpolicyjournal.com/blog/06/01/2022/how-i-did-not-celebrate-christmas>

<https://inavukic.com/2012/12/24/christmas-in-croatia-before-and-now/>

<https://serbonika.com/blog/life-in-serbia/serbian-christmas-traditions/>

<https://goolookexplore.com/christmas-in-serbia/>

<https://ling-app.com/sr/new-year-traditions-in-serbia/>

<https://belgradelanguageschool.com/learn-serbian-ways-to-celebrate-new-years-eve/>

<https://sk.traasgpu.com/srbske-velkonocne-tradicie/>

<https://www.ceskevelikonoce.cz/velikonoce-srbsko/>

<https://ich.unesco.org/en/RL/slava-celebration-of-family-saint-patron-s-day-01010>

Prílohy

Obr. 1: Vianoce v Srbsku (Zdroj: súkromný archív M. Mišová)

SObr. 2: Srbské Vianoce pani Mišovej na Slovensku 1 (Zdroj: súkromný archív M. Mišová)

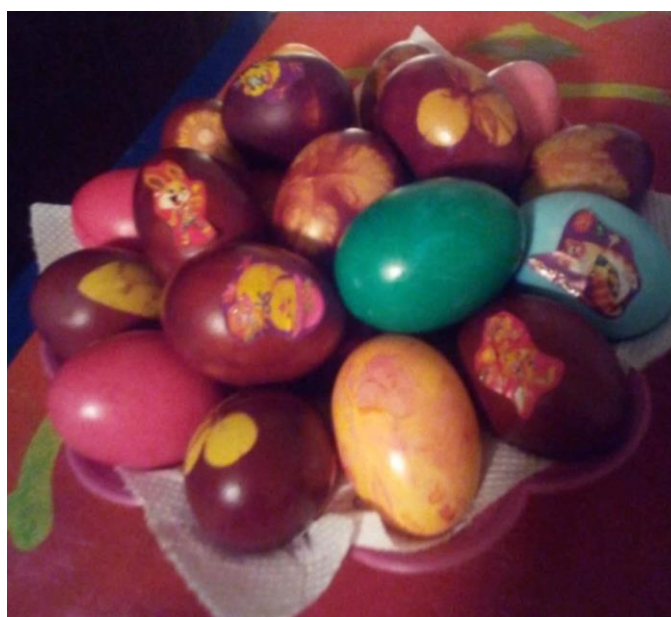
Obr. 3: Srbské Vianoce pani Mišovej na Slovensku 2 (Zdroj: súkromný archív M. Mišová)

Obr. 4: Stromček Mgr. Mišovej v Srbsku (Zdroj: súkromný archív M. Mišová)

Obr. 5: Vianočný stromček rodiny Mišovej na Slovensku (Zdroj: súkromný archív M. Mišová)

Obr. 6: Veľkonočné vajčká v Srbsku (Zdroj: súkromný archív M. Mišová)

Obr. 7: Maľované vajčká a výzdoba na Veľkú noc u pani MIŠovej (Zdroj: súkromný archív M. Mišová)

Obr. 8: Výzdoba na Veľkú noc u pani Mišovej na Slovensku (Zdroj: súkromný archív M. Mišová)

Obr. 9: Tradičné srbské koláče na Veľkú noc (Zdroj: súkromný archív M. Mišová)

Obr. 10: Oslava Slavy u sestry Mgr. Mišovej (Zdroj: súkromný archív M. Mišová)

Obr. 11: Slávnostný stôl počas Slavy (Zdroj: súkromný archív M. Mišová)

Obr. 12: Slavsky koláč (Zdroj: súkromný archív M. Mišová)